

A prensa betanceira (II)

De “El Pueblo” a “La Defensa”. 1900-1910

XESUS TORRES REGUEIRO*

A SEGUNDA XEIRA DA PRENSA LOCAL

A segunda xeira da prensa betanceira, que abarca os primeiros anos do século, é a máis importante —ao meu xuício— das tres en que estruturamos o estudo da prensa local. E considérola a máis importante non en canto a criterios de calidade, senón en canto ás contradicións de intereses de clase que teñen lugar e que a prensa destes anos tenta reflexar.

Podemos dicir que si a primeira xeira da prensa local —dende El Censor até a derradeira publicación do século pasado— é patrimonio exclusivo da burguesía local e dunha pequena burguesía crítica e ilustrada, nesta segunda xeira a prensa local vai ser un medio de confrontación de intereses, e non soio electorais, entre esa burguesía e as clases traballadoras (obreiros e labregos). E isto é debido á toma de conciencia —en maior ou menor medida— das clases traballadoras, á súa organización e á contestación á situación política establecida, chegando incluso a confrontacións políticas electorais. Nestas condicións as clases traballadoras necesitan prensa de seu, aínda que soio sexa para contestar á prensa burguesa e caciquil.

A segunda xeira da prensa local, que vai de 1900 a 1910, abarca 18 publicacións ben desiguais tanto en duración como en calidade e importancia.

Compre aclarar o enganoso do número de publicacións, xa que unha grande parte delas non son en realidade novas publicacións, sinon continuadoras doutras que unicamente cambian de nome e cabeceira.

A periodicidade de todas elas é semanal, excepción feita de El Eco de la Infancia —trimestral— e El Bando —quincenal—, e a súa duración é moi desigual: dende os oito anos de La Aspiración e os catro de La Defensa até as publicacións de corte satírico que unicamente sacaron un número, si ben tiñan continuación noutras publicacións como xa quedou dito. Isto pode indicarnos o grao de aceptación das diferentes publicacións na localidade e tamén as dificultades de todo tipo que moitas publicacións tiñan para manterse.

As publicacións desta etapa podemos repartilas en tres grupos tendo en conta o seu contido:

a) Publicacións que responden a un enfrentamento político e ideolóxico. É o caso do enfrentamento que sosteñen El Pueblo con El Progreso e os seus continuadores Otro Pueblo e El Mando, e La Aspiración con la Defensa. Neste apartado pódese situar tamén a El Bando, de propaganda ideolóxica dos republicanos, si ben non sostén ningún enfretamento xornalístico ao non existir ningunha outra publicación neste intre.

b) Publicacións satíricas. Neste apartado hai que incluír sete publicacións, que en rigor pódese dicir que se trata da mesma que vai trocando de nome: El Chaparrón, Un suspiro de El Chaparrón, La Cántarida, La Mariposa, Doña Prudencia, El Cornetín e El Bombardino.

c) Publicacións monotemáticas. Adicadas ao mundo infantil, xuvenil e ao ensino. É o caso de El Eco de La Infancia, Destellos Juveniles e La Enseñanza Brigantina.

DE “EL PUEBLO” A “LA DEFENSA”. 1900-1910

Betanzos enceta o novo século con perto de 9.000 habitantes e cunha actividade económica estancada no pasado. Aparte das fábricas de curtumes dos Etcheverría e Lissarrague, non coñecemos ningunha outra actividade industrial relevante (1). A actividade económica redúcese pois ao que xa

* Xesús Torres Regueiro, betanceiro, é profesor de E.X.B. e investigador de temas históricos dos s. XIX e XX.

(1) En 1902 fábase da posible instalación dunha fábrica de cervexas. El Pueblo, n.º 4. 26-8-01.

coñecemos do século anterior: obradoiros artesanais, comercios e, fundamentalmente, á agricultura. Unha agricultura arcaica, estancada e sometida aos eternos desaxustes estruturais de propiedade e tenencia das terras, en mans dunhas poucas familias (Etcheverría, Naveira, Sánchez, Leis...). Os labregos, ademais dos problemas derivados deses desaxustes (foros, trabucos,...) téñense que enfrentar coas perdas que ocasionan as plagas naturais (secas, malas colleitas, epidemias de filoxera e mildeu nos viñedos,...).

A falla de emprego, por outra parte, é enorme. As crises periódicas na construción ocasionan un elevado número de parados que nin siquiera unha obra de envergadura como a construción do ferrocarril Betanzos-Ferrol pode absorber. Fálase entón de xestionar a realización de obras institucionais para paliar o desemprego: ensanche da Ribeira, proxecto de malecón da Ponte Nova ao matadeiro, alcantarillado da Porta da Vila,... A maioría delas quedáronse en proxectos. As únicas saídas dos traballadores para rachar coa situación son a revolta e a emigración, ou do contrario pasar fame.

Despóis do colapso emigratorio a causa das guerras coloniais e do desastre conseguinte, que ocasionaron repatriacións masivas, a emigración vaise encamiñar fundamentalmente á Arxentina (2), producíndose pouco a pouco unha riada emigratoria nos primeiros anos de século, que ocasiona un forte baixón demográfico. Así, en 1910 a Sociedade Hijos de Betanzos en Buenos Aires xa se atopa estabilizada, publicando incluso o órgano LAS MARIÑAS, podéndose observar nas súas páxinas de publicidade que moitos betanceiros atopábanse xa instalados con comercios na capital arxentina (3).

Políticamente a situación vaise manter, no fondo, inalterable durante anos. En 1901 Eduardo Gasset e Chinchilla é o candidato oficial a deputado en Cortes polo distrito. O municipio está composto por oito conservadores e oito liberais. Tócalles o turno aos liberais que gobernan sin oposición, xa que os conservadores nin asisten normalmente ás sesións. Francisco Sánchez Díaz, fillo do alcalde César Sánchez Sanmartín, é deputado provincial. Hasta os cargos burocráticos (xuíz, secretario,...) son nomeados e manexados polo poder caciquil e, en moitos casos, gardan relación de parentesco.

Non oustante o equilibrio e o consenso na composición da corporación municipal vaise ver perturbados pola presenza dun concellal socialista. A candidatura socialista, apoiada polas sociedades de labradores, carpinteiros, canteiros e oficios varios, vai sacar un representante, dos tres candidatos presentados, nas eleccións municipais de novembro de 1901.

O "statu quo" das familias de notabeis que controlan o poder político local, especialmente a familia Sánchez e achegados, vese contestado agora incluso no seo da institución municipal.

A organización e resistencia dos sectores populares vai madurecendo e fortalecéndose, en parte gracias á influencia da Coruña: celebracións dos primeiros de maio, folgas sectoriais, encontros de irmandade entre obreiros coruñeses e betanceiros,... A represión por parte do poder caciquil burgués é a resposta: obreiros despedidos por participar en folgas; ameazas e provocacións nas celebracións do 1.º de maio por parte do alcalde e gobernador civil, chegando á suspensión da celebración do de 1902; trabas e aplicación de censura municipal para as publicacións disidentes; xulgamento do concellal socialista Bernardo Miño por "ultrajes a la nación"; detencións arbitrarias de líderes agrarios da bisbarra,...

Entre os anos 1906 e 1910 o heteroxéneo movemento Solidaridad Gallega, na súa vertente agraria, vai ter nas terras betanceiras o seu principal e máis importante foco de axitación. O poder e os seus intermedarios a nivel local asisten con medo ao expansionismo e poder de convocatoria deste movemento agrario, que representa ademais unha ameaza a nivel electoral para os dous partidos turnistas (4). Tentarán de cortalo por tódolos medios: proibindo mítines e reunións, executando detencións entre os agrarios máis combativos con imposición de fianzas elevadísimas, califando as súas formas de loita e resposta como terrorismo agrario. O conflito trascende o seu espazo de acción para chegar á prensa de Madrid, incluso a algunha francesa, e provocando debates nas Cortes (5).

(2) Somentemente en febreiro de 1907, 18 mulleres xóvenes emigran á Arxentina. La Defensa, n.º 29, 17-2-07.

(3) A Sociedade Hijos de Betanzos en Buenos Aires fundárase en 1905.

(4) Nas eleccións municipais de 1909 os solidarios conseguen 258 concellalías en municipios da provincia da Coruña. En Irixoa, Vilarmajor e Coirós conseguen maioría, e en Aranga, Sada e Oza unha minoría significativa. En Betanzos acadarán dous concellais.

(5) Estes foron algúns dos titulares que saltaron á prensa de Madrid, recollidos por La Defensa: "Agitación campesina", "Agitación en Galicia", "La Mano Negra en Betanzos", "Los sucesos de Betanzos", "Las hermandades de Galicia", "Mano Negra de las Mariñas", "Secta terrible en el campo gallego".

O 6-6-09 La Defensa sacou un extraordinario con 8 páx. impreso nos talleres madrileños de El Liberal, recollendo a interpelación no congreso do deputado solidario catalán Sr. Rodés sobre os chamados "sucesos de Betanzos".

O enfrentamento ideolóxico

En agosto de 1900 surxía El Pueblo da man dun grupo da pequena burguesía cunha vocación política e ilustradora. Ao mesmo tempo que publica artigos e colaboracións con pretensións educativas e instructivas, combate a política caciquil dos liberais que están ao fronte do concello. Nestes primeiros momentos El Pueblo parece estar respaldado por todas as forzas que se opoñen a esta caste de políticos, conservadores incluídos. Mais o apoio crecente á recién creada Asociación de Agricultores de Betanzos, de carácter socialista, e ás incipientes organizacións obreiras locais, a través dunha sección titulada "Socialismo", dará lugar a disensións entre os redactores iniciais da publicación, pasando os máis conservadores a El Progreso. Esta publicación aparece uns meses despois, diante da radicalización e carís combativo de El Pueblo, como portavoz dunha burguesía ilustrada (escritores, médicos, mestres, abogados,...) e en claro enfrentamento coas veleidades socializantes do seu colega. O enfrentamento agudizarase e clarificarase nos meses seguintes cando El Pueblo pasa a ser oficialmente órgano do sector caciquil-liberal da localidade, acaudillado por Agustín García Sánchez, e El Pueblo, dirixido agora polo líder agrario socialista Bernardo Miño Abelenda, adoptará unha clara liña en defensa das organizacións obreiras e labregas. Este posicionamento oficialista de El Progreso non será asumido por todos os colaboradores, abandonando algúns a redacción.

Cabe sinalar como anécdota que o enfrentamento ideolóxico entre as dúas publicacións foi reflexado nun dibuxo do globo grande nas festas de 1901, que representaba a dúas mulleres pelexando.

El Progreso terá continuación nos meses seguintes en Otro Pueblo e El Mandeo, que contiñan na mesma tónica do seu antecesor (6). Trátase simplemente dun cambio de cabeceira e dun intento de cambio de imaxe para competir con El Pueblo, concedéndolle relevancia e especio aos temas agrícolas. A continuidade fica clara, proseguindo cos mesmos lectores e subscritores. Así o recoñece El Mandeo, querendo negar o carácter de continuador de Otro Pueblo, no seu número 1: "...muchos de nuestros apreciables suscriptores...lo fueron también del semanario "Otro Pueblo" que dejó de tirarse..." (7).

O certo é que ca desaparición de El Pueblo, en xuño de 1902, ao parecer por problemas coa censura, o sector liberal-caciquil xa non ten necesidade de defenderse a través dun órgano e fai desaparecer o semanario El Mandeo, que na súa aparición fora irónicamente saudado por El Pueblo como "colega fluvial" e desexándolle "grandes crecidas".

As publicacións satíricas e monotemáticas

Entremedias do enfrentamento periodístico e ideolóxico entre os sectores representados por El Pueblo, por unha banda, e polos órganos caciquís citados, por outra, xurden unha serie de publicacións satíricas, intrascendentes e á marxe da loita: El Chaparrón, Un suspiro de El Chaparrón, La Cántarida, La Mariposa, Doña Prudencia, El Cornetín e El Bombardino. Todas elas, en realidade, non son máis que unha única publicación que vai cambiando de cabeceira de maneira case continua, non chegando moitas delas aos dous ou tres números. Obedecen a modas da época (8) e son algo así como semanarios locais "do corazón" con conceptos frívolos e galantes do amor. Están dirixidos á burguesía e feitos por xóvenes das máis poderosas familias da localidade, como un divertimento xuvenil. Así, por exemplo, o director de El Chaparrón é o fillo do alcalde, César Sánchez Sanmartín.

(6) Otro Pueblo fai a súa aparición dirixíndose desta maneira ó colega rival: "...tiene por principal misión quebrantar el octavo mandamiento de la ley de Dios y hacerse eco de odios de familias y rencores particulares, empleando para ello la reticencia calumniosa, la cinica despreocupación y el lenguaje más procaz y menos culto de que hay ejemplo". ...Era necesario, pues, que apareciera Otro Pueblo que restableciera la verdad de los hechos, contestara aquellos groseros insultos y tuviera sobre aviso al público cándido para que no se dejara influir por tales engaños..." El Pueblo recibe a aparición do rival con serenidade: "Su nombre está muy bien apropiado, porque en efecto no es el pueblo de Betanzos a quien puede representar, sino a los que lo oprimen y le maltratan sus intereses municipales, prevaleándose para ello de los cargos que desempeñan, o de su influencia". El Pueblo, n.º 54, 12-10-01.

(7) Otro Pueblo incluso chega a entrevistar a Agustín García para que desminta que sexa director e impulsor do periódico. Otro Pueblo, n.º 9, 22-11-01. Para el Pueblo está claro o carácter de continuador de Otro Pueblo, "como con un ingenio poco común han llamado al sucesor de El Progreso, órgano de nuestro no menos digno alcalde..." El Pueblo, n.º 55, 19-10-01.

(8) A finais do século XIX e principios do XX son moitas as publicacións deste tipo en Galicia: Café con tostadas (Pontevedra, 1895), La Avispa (Santiago, 1897), El Impertinente (Pontevedra, 1897), La Ducha (A Coruña, 1897), Trampolín (A Coruña, 1900), El Cinife (Santiago, 1900), La Bruja (Ourense, 1901), etc. Véxase o incompleto traballo de J. C. Fernández Pulpeiro, "Apuntes para la historia de la prensa del siglo XIX en Galicia", Sada, 1981.

En 1907, La Aspiración anunciaba a aparición de El Vencejo, semanario satírico dirixido por xóvenes. Seguramente non chegou a saír ou, en todo caso, non tivo continuidade. La Aspiración, n.º 169, 30-6-07.

As publicacións monotemáticas desta época están dirixidas a un público infantil e xuvenil. É o caso de *El Eco de la Infancia*, "único en su clase en Galicia", patrocinado pola Casa Núñez (9); *La Enseñanza Brigantina*, publicación dos centros de ensino da localidade; e *Destellos Juveniles*, que sin ser continuación das publicacións satíricas citadas, segue en parte a súa liña, da man dun rapaz de quince anos, chamado Francisco Vales Villamarín, que enceta aquí unha longa relación coa letra impresa.

Caciquismo e agrarismo

O segundo enfrentamento fortemente ideolóxico e político a través da prensa darase entre 1906 e 1910 por medio de *La Aspiración*, instrumento periódico de Agustín García Sánchez e familia, e de *La Defensa*, órgano das Asociacións de Agricultores. Pero, pouco antes, fará a súa aparición *El Bando*, en 1903, como órgano do Centro Republicano local. Os republicanos tiñan certa forza en Betanzos por eses anos e seguían o liderazgo de Nicolás Salmerón despois das fortes divisións internas de anos anteriores. *El Bando* terá corta vida e non conseguirá callar fóra do núcleo de militantes. Así o recoñece un colaborador nunha carta aberta no n.º 4: "Querido Pepe: La propaganda de nuestras ideas por medio del periódico, no da fruto en las aldeas...". Diante do fracaso propagandístico os republicanos pechan filas e tamén o periódico, na agarda de tempos mellores.

Nos primeiros anos do século, especialmente a partir de 1906, Galicia, en xeral, e a bisbarra betanceira en particular, asisten a un proceso sorprendente de creación de numerosas sociedades agrarias de resistencia. Para Rodrigo Sanz, teórico e activista agrario, "foron os centos e milleiros de emigrantes volvidos que viran en América outra libértá i outro modo de vivir e traballar, e que de aló trouxeron algúns aforros para vivir de seu e na súa casa. Estes aportaron as rebeldías con que se atrever i os capitaliños con que tentar a mellora da súa aldea..." (10).

Durante estes anos créanse na nosa bisbarra sociedades agrarias en Betanzos, Paderne, Cesuras, Oza, Coirós, Irixoa, Aranga, Bergondo e Sada. En moitos destes concellos son varias as agrarias existentes, xa que teñen algunhas ámbito parroquial (11). Mais o foco de axitación xurdirá en San Pedro de Oza ao resistírense os labregos a pagar os fortes trabucos impostos polo aparello caciquil municipal (12).

En 1906 formárase un movemento rexenerador heteroxéneo chamado *Solidaridad Gallega*, a imitación da *Solidaritat Catalá*, e composto polos grupos máis dispares: carlistas, rexionalistas, republicanos, federais, ..., pero que teñen en común a súa oposición ao réxime político imperante. A súa forza e importancia vaina ter no agro, ao lograr conectar cos movementos agrarios (13).

En Betanzos e bisbarra os abogados e potentes propietarios Víctor Naveira Pato e Xoan Golpe Varela, tradicionalistas os dous e rexionalista o segundo, acadarán o liderazgo do movemento cunha oratoria anticaciquil e rexeneracionista. Deste xeito o órgano agrario *La Defensa*, controlado por eles, pasará a defender o movemento solidario. Asímesmo a presentación terá lugar en Betanzos, antes que na Coruña, nun mitin na Plaza do Campo, baraxándose unha asistencia de varios miles ou centenaes de labregos, da bisbarra, según as fontes foran favorabeis ou contrarias (14). Falaron Xan Golpe, Lugrís Freire, os cataláns Odón de Buen e Senante, Vázquez de Mella e Salmerón. Golpe e Naveira significáranse recorrendo todo o distrito como mentores do movemento, dando mítines, fomentando reunións e asociacións. Serán tamén os líderes solidarios máis perseguidos.

La Defensa representa a tendencia máis tradicionalista e conservadora do movemento solidario, en contradición cos métodos de loita radicais executados polas sociedades agrarias que representa. Isto explícase polo control ideolóxico que exercen sobre a publicación os membros da redacción. Estes defenden unha xusta distribución da carga impositiva e unha solución negociada e modera-

(9) En 1882 saía na Coruña *La Musa de la Infancia*, revista moral e instructiva dedicada a la niñez, que ben poidera ser un antecedente de *El Eco de la Infancia*.

(10) Vex. Rodrigo Sanz: "Galicia, Estudios Gallegos, A Bida labradora", Barcelona, 1917.

(11) Cfr. J. A. Durán: "Crónicas-3: Entre la Mano negra y el nacionalismo galleguista", Madrid, 1981.

(12) Oitocentos veciños de Oza acudiron en dous trens a manifestarse polas ruas da Coruña e diante do goberno civil, en protesta polos arbitrios extraordinarios impostos polo concello de San Pedro de Oza. *La Voz de Galicia*, 24-4-06.

(13) Cfr. J. A. Durán: "Agrarismo y movilización campesina en el país gallego (1875-1912)", Madrid, 1977.

(14) Así mentras para *La Defensa* a asistencia foi de 9.000 persoas, para *A Nosa Terra* foi de 6.000, de 5.000 para *Solidaridad Gallega*, e para *La Voz de Galicia*, contraria e bñixerante co movemento, foi de 400 persoas.

Mitin na presentación de "Solidaridad Gallega" en Betanzos o 6 de outubro de 1907.

da, mediante a redención económica das terras, o problema foral da propiedade e tenencia da terra, e arrastrarán con eles a medianos propietarios e aínda pequenos labregos aforados que verán a posibilidade de redimir os foros e acceder á propiedade plena da terra (15).

A loita entre La Defensa e La Aspiración, defensores de dúas posicións antagónicas e enfrontadas, acadará cotas de crudeza, especialmente en épocas electorais, cando os sectores caciquís ven ameazado o seu poder nos concellos do distrito, diante da forza solidaria, pese a contar con todo o aparello electoral da súa man.

La Defensa ataca duramente o caciquismo de distrito e do concello, encarnado no seu xefe máximo Agustín García, "...docto letrado-cacique del partido de Betanzos...máximo jefe de las camarillas burocráticas, sumadas para el fin de explotar a su gusto y en provecho propio el turno de los dos partidos que gobiernan a España..." (16). Mentras que La Aspiración aproveita en moitas ocasións o carácter heteroxéneo e contradictorio dos solidarios para crear fisuras e enfrontamentos e acusan ao movemento de "fusión de radicalismo y reaccionarismo" aparte doutros adxectivos máis fortes. Para o bando agustinista os líderes agrarios son aspirantes a caciques, notables sin poder molestos coa situación, e que embaucan a "candorosos labriegos". La Aspiración reconece o caciquismo existente e xustifícao diante da ameaza doutro peor.

Nunca se chegara nas anteriores loitas xornalísticas entre publicacións locais a un grado tal de polemización e paixón, recurriéndose normalmente ao insulto persoal por ambas partes. Así La Aspiración chama a La Defensa "vergüenza, baldón é ignominia de todos los semanarios habidos y por haber". Para La Defensa o seu rival é un "papelucho despreciable" e outras veces "escupidera e orinal". Asímesmo intercambiaranse alcumes: Para La Aspiración, o órgano agrario era "La Ofensa" ou "La Adefesia"; e para éste, aquela era "La Asofia" (17).

La Defensa deixará de saír a principios de 1910, con Solidaridad Gallega sumida en fondas contradicións que determinaron o seu esfarelamento pouco despois, deixando a La Aspiración sin contendiente. Pero polos agros galegos e betanceiros tiña pasado un ar de revolta que deixará un pouso de concienciación nos labregos para as loitas agrarias vindeiras e tamén algúns "escaldados" desta experiencia.

(15) "Somos partidarios de la redención de los foros, pero de la redención justa, en un término moderador... Fijese una cantidad que satisfaga, que no lesione los derechos de los propietarios de los foros, y entonces aplaudiremos la idea..." La Defensa, n.º 92, 3-5-08.

(16) La Defensa, n.º 24, 13-1-07.

(17) Pese a todo La Defensa tiña unhas elevadas cotas de calidade, ao marxe da sección "Pellizcos", firmado por "Tristán Penanegra", na que se recorre a feito ao insulto e á descalificación do contrario por todos os medios e que seguramente era a máis lida. Ningún outro periódico local conseguirá xuntar unha lista de colaboradores de tanto prestixio. Ademais os traballos publicados en folletín —desde arquitectura a divulgación de técnicas de cultivo, pasando pola etnografía, literatura, reglamentos varios, ou temas de interese para o labrego: concursos de gando, pozos artesanais, o forno rural...— axudaban a darlle un tono serio e divulgativo á vez. Con razón asegura o profesor Míguez, no seu traballo sobre a prensa local, que La Defensa "significou un fito de extraordinaria importancia na historia da prensa brigantina".

EL PUEBLO

ORGANO INDEPENDIENTE DE ESTA LOCALIDAD

SE PUBLICA LOS JUEVES

SUSCRIPCIÓN E INSCRIPCIONES
 BETANZOS en mes. 10 cts.—Para trimestre 30.—
 Extranjero trimestre 5 ptas.—Número suelto 10 cts.
 Anuncios, e-queles de defunción y educación á
 precios convencionales.

ADMINISTRACIÓN

VALDONCEL ST. 2.º No publica los jueves

EL PUEBLO

Organo único de esta localidad. (1)

PERIODICIDADE.— Semanal. Publicouse sucesivamente os domingos, xoves e sábados. Os tres derradeiros números saíron quincenalmente.

PRIMEIRO NUMERO.— 5-VIII-1900.

DERRADEIRO NUMERO.— 15-VI-1902.

NUMEROS PUBLICADOS.— 85.

DIRECTOR.— José Bartolomé Vidal "Melotobar" (cesa no n.º 39), substituído por Juan Gómez Navaza, durante seis semanas, hasta agosto de 1901 en que asume a dirección Bernardo Miño Abelenda.

REDACTORES E COLABORADORES.— Antonio Fernández Rivas, Guillermo Robledo, Darío Caramés, Juan Gómez Navaza, "Edil Claridades".

FORMATO.— 47 × 32,5 cm. (excepto o n.º 20 e 47). A partir do n.º 52 diminúe o formato a 41,5 × 31 cm.

N.º DE PAXINAS.— Catro, a catro columnas; unha delas de publicidade.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira, Pardiñas 11. Logo en Impr. Roel, A Coruña, xa que a aparición de El Otro Pueblo "obligao" a deixar o obradoiro de Castañeira.

ADMINISTRACION.— Cantón Grande, 38; despois no domicilio do segundo director, Valdoncel, 22-2.º.

PRECIOS.— Subscripción: Betanzos, 0,30 pts. ao mes. Partido xudicial, 0,50 pts ao mes. Fora do partido, 1,50 pts. Extranxeiro, 3 pts.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Combaten a política caciquil dos liberais que están ao fronte do municipio. En principio parece estar respaldado por tódalas forzas que se opoñían a esta caste de política, conservadores incluídos. Progresivamente irá adoptando unha postura máis radical, obrigando aos sectores caciquiles a sacar á rúa outro xornal, El Progreso, para contarrestar a influencia de El Pueblo. Os redactores máis conservadores pasarán ao primeiro, diante do carís combativo que vai tomando este último. Apoia á recén creada Asociación de Agricultores de Betanzos e mantén unha sección titulada "Socialismo" para informar das actividades das organizacións obreiras locais. A progresiva radicalización lévao a identificarse coa candidatura socialista (que se presentará ás eleccións municipais de 1901, acadando un representante) e a soste fortes enfrontamentos político-ideolóxicos con El Progreso e os seus continuadores. Publicou poemas de Labarta Pose, Valle Inclán, Alberto G. Ferreiro (en galego), José Asunción Silva, Heine, contos de Turgueneff; fragmentos de escritos de Kautsky, Pablo Iglesias, Kropotkin, Ganivet,... En folletín publicou "Catecismo da doutrina galega" de Marcos da Portela; "El mildeu, ligero estudio de esta enfermedad y su tratamiento... por un paisano". Os números 20 e 47 saíron en papel de cor amarelo e rosa, respectivamente. No n.º 40 cambiou a cabeceira, para cambiala de novo no 53. Publicidade local do sector servicios.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos; Sala Cronista Vales Villamarin: n.ºs 1, 2, 4, 14, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 29, 30, 38, do 40 ao 63 e do 65 ao 85.

(1) Coa aparición de El Progreso pasará a subtitularse "Organo independiente de esta localidad".

EL PROGRESO

ÓRGANO DEL PARTIDO LIBERAL BRIGANTINO

AÑO II	Precios de Suscripción		Betanzos. — Domingo 12 de Mayo de 1901 Redacción y Administración, Ferreiros, 4	Anuncios y Comunicados		NÚM. 28
	Betanzos, al mes	Fóra, trimestre		Precios convencionales.	Número suelto	
	0,40 pesetas	1,50		0,10 pesetas		
		2,50		Id. atrasado	0,15	

EL PROGRESO

Semanario independiente. (1)

PERIODICIDADE.— Semanal.

PRIMEIRO NUMERO.— 4-XI-1900.

DERRADEIRO NUMERO.— Agosto de 1901.

NUMEROS PUBLICADOS.— 41.

DIRECTOR.— Antonio Fernández Rivas (do n.º 1 ao 14); Mariano Tudó Montero (do n.º 15 ao 28) e Juan Ponte y Blanco.

REDACTORES E COLABORADORES.— Antonio G. Novoa, Manuel Castro Ares, Roque Ponte, José Alguero Penedo, Dario Caramés, Manuel Martínez Teijeiro, Valerio Núñez, Ricardo Moráis, Juan Gómez Navaiza, Leoncio López, César Gómez, Juan Ponte, Luis López e Manuel García Failde.

FORMATO.— 47 × 33 cm.

N.º DE PAXINAS.— Catro, a catro columnas.

LUGAR DE IMPRESION.— Tipogr. El Noroeste, A Coruña. Despois en Impr. Roel, A Coruña.

REDACCION E ADMINISTRACION.— Cantón Grande, 38. Despois en Ferreiros, 4.

PRECIOS.— Suscripción: Betanzos, 0,30 pts. ao mes (subirá a 0,40 pts. posteriormente). Fóra, 1,25 pts. ao trimestre. Extranxeiro, 2,25 pts.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Frente das velezidades socializantes de El Pueblo, El Progreso presentase como o portavoz das xentes de "orde". Deste xeito, no seu primeiro número anuncia fachendosamente aos seus redactores, facendo ostentación da sua categoría profesional: escribanos, médicos, mestres, abogados,.... Algún deles xa tiña colaborado en El Pueblo e abandonárano, como asimesmo deixarán a redacción de El Progreso moitos deles, situándose á marxe da loita, cando este pase a ser o órgano oficial do partido liberal e do seu xefe Agustín García. Os enfrentamentos con El Pueblo radicalizaranse a raíz deste posicionamento oficial. Tiña corresponsais en Madrid, A Coruña, Santiago, Ferrol e Pontedeume. Publicou un relato da Pardo Bazán, "Pena de muerte", e "Memorias de un viaje improvisado", de Rogelio Borondo, en folletín inacabado. Contaba con publicidade do sector servicios da localidade.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.ºs 1, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40 (con suplemento) e 41.

(1) A partir do n.º 28 pasa a substituírse "Órgano del partido liberal".

Año I.

Betanzos 14 de Febrero de 1901

Núm. 3.

SUSCRIPCIÓN

Un mes 36 céntimos.—Fuera trimestre 1'50.—Extranjero 10em 3 pta.—Número suelto 10 cts.

EL CHAPARRÓN

Toda la correspondencia se dirigirá a la Administración.

EL CHAPARRON

PERIODICIDADE.— Semanal.

PRIMEIRO NUMERO.— 31-I-1901.

DERRADEIRO NUMERO.— Setembro de 1901.

NUMEROS PUBLICADOS.— ?

DIRECTOR.— Non figura.

REDACTORES E COLABORADORES.— César Sánchez Díaz.

FORMATO.— 33 × 23 cm.

N.º DE PAXINAS.— 4. a duas columnas, máis cubertas de cor.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira (n.º 1 e 2). Logo, en Vda. de Abad, A Coruña.

PRECIO.— 10 cts. exemplar.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Publicación satírica, frívola e intrascendente. Tiña cubertas de papel de cor, sin texto —excepto a cabeceira co título—. Mantiña unha sección —cecais a máis importante para os seus lectores— cun suposto servizo telegráfico sarcástico sobor dos noivados da localidade. Sin publicidade.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 3.

Año I

Betanzos 20 de Febrero de 1901

Núm. 2

EL ECO DE LA INFANCIA

UNICO EN SU CLASE EN GALICIA

DIRECTOR ANTONIO NUÑEZ DIAZ	ADMINISTRACION SANCHEZ BREGUA 17.—2º	COLABORADORES Manuel López Páez, Tomás López César Luna, Julio Ponte
---------------------------------------	--	---

EL ECO DE LA INFANCIA

Unico en su clase en Galicia.

PERIODICIDADE.— Trimensual ("se publica tres veces al mes").

PRIMEIRO NUMERO.— Febreiro de 1901.

DERRADEIRO NUMERO.— ?

NUMEROS PUBLICADOS.— ?

DIRECTOR.— Antonio Núñez Díaz.

REDACTORES E COLABORADORES.— Manuel López Páez, Tomás López, César Luna, Julio Ponte.

FORMATO.— 22,5 × 17 cm.

N.º DE PAXINAS.— 4, a duas columnas, máis cuberta.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

REDACCION E ADMINISTRACION.— Sánchez Bregua, 17-2.º.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Publicación infantil que patrocinaba a Casa Núñez e, de facerlle caso ao subtítulo, única das suas características en Galicia. As cubertas eran de papel de cor rosa e as páxinas interiores de cor azul. Non constan precios nin publicidade. Contemporánea de El Chaparrón, El Pueblo e El Progreso, coincidiendo catro publicacións neste intre na localidade. No n.º 2 establece un concurso consistente en desenvolver un tema sobor de "La ignorancia" e "tanto para niños como niñas que no excedan de 15 años", publicándose na revista o traballo premiado.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 2.

UN SUSPIRO DE «EL CHAPARRON»

SEGUNDA TEMPORADA

REDACCION Y ADMINISTRACION FUENTE VIEJO 16	Este periódico pica y moja... Cuando á sus redactores se les antoja	Vale 10 céntimos
---	--	------------------

UN SUSPIRO DE EL CHAPARRON

"Este periódico pica y moja... Cuando á sus redactores se les antoja".

PERIODICIDADE.— Unico número.

PRIMEIRO NUMERO.— 8-IX-1901.

DERRADEIRO NUMERO.— 8-IX-1901.

NUMEROS PUBLICADOS.— 1.

DIRECTOR.— Non consta.

REDACTORES E COLABORADORES.— Non constan.

FORMATO.— 44,5 × 33 cm.

NUMERO DE PAXINAS.— 2, a catro columnas.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

REDACCION E ADMINISTRACION.— Ponte Vella, 16.

PRECIO.— 10 cts. o exemplar.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Satírico. Sustituto de El Chaparrón. Os membros da redacción deben ser os mesmos que os do predecesor. No único número que saíu aparece a seguinte lenda: “En lo suceviso/ este semanario/ será LA CANTARIDA / según lo acordado/ por la mayoría/ de los empresarios/ en junta ordinaria/ que hubo ayer sábado/ Y aunque no me gusta/ el vocabulario/ porque me parece/ un poquito caústico/ yo, como escribiente/ sota-secretrio/ lo firmo y publico/ ejerciendo el cargo. CORTAPLUMAS”. Impreso en papel cor laranxa. Na cabeceira pon “Segunda Temporada”, facendo alusión á anterior etapa co nome de El Chaparrón. Sin publicidade.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 1, único exemplar, sin data (¿8-IX-1901?).

Año I

Betanzos 15 de Septiembre de 1901

Núm. 7

LA CANTARIDA

Dtor. espiritual: D. Ramón Buyo

REDACCION Y ADMINISTRACION
PUENTE VIEJO 16.

Este periódico pica y moja...
Cuando á sus redactores se les antoja

Valo 10 céntimos

LA CANTARIDA

“Este periódico pica y moja... Cuando á sus redactores se les antoja”.

PERIODICIDADE.— Semanal.

PRIMEIRO NUMERO.— 15-IX-1901.

DERRADEIRO NUMERO.— 22-IX-1901.

NUMEROS PUBLICADOS.— 2.

DIRECTOR.— Na cabeceira figura Ramón Buyo (director espiritual). Ao parecer era o nome dun cargador do peirao, moi popular na vila.

REDACTORES E COLABORADORES.— Non figuran.

FORMATO.— 44,5 × 33 cm.

N.º DE PAXINAS.— 2, a catro columnas.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

REDACCION E ADMINISTRACION.— Ponte Vella, 16.

PRECIO.— 10 cts., o exemplar.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Sustitúe a Un Suspiro de El Chaparrón, como xa deixara anunciado este. Publicación satírica xuvenil na mesma liña que as predecesoras. Incluía un cupón de beleza para elixir a “miss” Betanzos. Mantiña tamén unha sección de rexoubeo, “Telefonemas”, sobre amorios e infidelidades varias. Imprimíase en papel de cor. Sin publicidade.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 1 e 2.

AÑO .

BETANZOS 27 de

Octubre de 1901

NUM. 5

OTRO PUEBLO

ORGANO DEL PARTIDO LIBERAL BRIGANTINO

SE PUBLICA SEMANALMENTE

SUSCRIPCION E INSERCCIONES
Betanzos un mes 30 cts.—4 trimestre 1'50.—
Extranjero trimestre 8 pes.—Número suelto 10 cts.
Anuncios, excepto de defunción y comunicados a
precios convencionales.

PUNTOS DE SUSCRIPCION

En la imprenta de este periódico, Paredinas 11

OTRO PUEBLO

Organo del partido liberal brigantino.

PERIODICIDADE.— Semanal.

PRIMEIRO NUMERO.— 26-IX-1901.

DERRADEIRO NUMERO.— 30-III-1902.

NUMEROS PUBLICADOS.— 27.

DIRECTOR.— Non consta. Probablemente, Juan Ponte y Blanco.

REDACTORES E COLABORADORES.— Francisco Sánchez Díaz, Hipólito Caramés, R. Sanjurjo Ossorio, "V. Neno".

FORMATO.— 47 × 33 cm. (excepto o n.º 1: 45 × 32,5).

N.º DE PAXINAS.— 4, a catro columnas; unhas delas de publicidade.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

PRECIOS.— Subscripción: Betanzos, 0,30 pts ao mes. Fóra, 1,50 pts. ao trimestre. Extranxeiro, 3 pts. ao trimestre. Número solto, 10 cts.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Continuador de El Progreso, órgano do partido liberal e do seu xefe no distrito, Agustín García. Ven a ser unha especie de voceiro da xestión municipal (publicando as relacións de pagos do axuntamento, presupostos, etc.). Sostén, ao igual que o seu antecesor, unha forte polémica con El Pueblo. A maioría dos colaboradores locais fanno en forma de carta para evitar compromisos e dar imaxe de distanciamento. Mantiña unha crónica agrícola. Publicou en folletín "Importancia de las ferias en Betanzos, utilidad que reportaría el fomento y desarrollo de las mismas..." por Ramón Sanjurjo Ossorio, e "Cartilla agrícola compendio de vinicultura" por Carlos Taboada Tundidor. O interés polo tema agrario, si ben desde coordenadas estrictamente técnicas, vén dado polo relevo e espacio que o seu rival lle concedía á Asociación de agricultores de Betanzos. Publicidade do sector servicios da localidade.

LOCALIZACION. Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: Tódolos números, excepto o 4.

Año I

Betanzos, Octubre 1901

Núm. 1

LA MARIPOSA

Semanario de la juventud brigantina

No se devuelven los originales

REDACCION Y ADMINISTRACION
PUENTE VIEJO 16

LA MARIPOSA

Semanario de la juventud brigantina.

PERIODICIDADE.— Unico número.

PRIMEIRO NUMERO.— Outubro de 1901.

DERRADEIRO NUMERO.— Outubro de 1901.

NUMEROS PUBLICADOS.— 1.

DIRECTOR.— Non consta.

REDACTORES E COLABORADORES.— Non figuran.

FORMATO.— 32 × 22,5 cm.

N.º DE PAXINAS.— 4, a tres columnas.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

REDACCION E ADMINISTRACION.— Ponte Vella, 16.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Continuador das outras publicacións anteriores de corte satírico e frívolo. Debe tratarse do mesmo proxecto cambiado de nome, cambio que a veces faise no primeiro ou segundo número. Imprimíase en papel de cor amarelo. Non figura o precio. Algunha publicidade, na última páxina, de comercios da localidade.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 1.

DOÑA PRUDENCIA

Semanario de la juventud brigantina

DOÑA PRUDENCIA sin miedo luchará
Terror de los cupidos ella será

No se devuelven los originales

Nuestros servicios serán muy prudentes
Cortando el fo a los pretendientes

DOÑA PRUDENCIA

Semanario de la juventud brigantina

PERIODICIDADE.— Semanal.

PRIMEIRO NUMERO.— Outubro de 1901.

DERRADEIRO NUMERO.— Outubro de 1901.

NUMEROS PUBLICADOS.— 2.

DIRECTOR.— Non consta.

REDACTORES E COLABORADORES.— Francisco Cabaleiro, Antonio Moretón, Enrique Díaz, e outros xóvenes da burguesía local.

FORMATO.— 44,5 × 33 cm.

N.º DE PAXINAS.— 2, a catro colunas.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Publicación satírica e frívola na liña de La Mariposa e antecesoras. Parece que se trata do mesmo grupo de xóvenes os que están detrás deste tipo de publicacións, que irán cambiando de nome en cortísimo espacio de tempo (en dous meses aparece con catro nomes diferentes). Impreso en papel de cor. Na cabeceira figura este lema: "DOÑA PRUDENCIA sin miedo luchará. Terror de los cupidos ella será". Non consta o precio.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 1 e 2.

EL CORNETIN

CARACTERISTICAS.— Non vimos ningún exemplar desta publicación. Según César Vaamonde Lores tratase dun "semanario anterior a 1905". Para outro autor aparece en xullo de 1905. Coidamos que se trata dun substituto de Doña Prudencia e polo tanto aparecería a finais de outubro de 1901, tendo moi curta vida.

LOCALIZACION.— Coñecémolo por referencias, únicamente.

EL MANDEO

Semanario independente, noticiero y de intereses locales.

PERIODICIDADE.— Semanal. Salía os xoves ao principio; a partir do n.º 6 sale os sábados.

PRIMEIRO NUMERO.— 17-IV-1902.

DERRADEIRO NUMERO.— ?

NUMEROS PUBLICADOS.— ?

DIRECTOR. ?

REDACTORES E COLABORADORES.— ?

FORMATO.— ?

N.º DE PAXINAS.— 4

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Continuador de El Otro Pueblo. Sigue publicando o folletín escomenzado por este semanario sobre agricultura. Negan o carácter de continuador, aínda recoñecendo que "...muchos de nuestros apreciables suscriptores que lo fueron también del semanario Otro Pueblo que dejó de tirarse..." Debeu deixar de publicarse ao desaparecer o seu rival El Pueblo.

LOCALIZACION.— Coñecémolo por referencias de J. A. Míguez e de El Pueblo.

EL BOMBARDINO

INSTRUMENTO MUSICAL DE ESTA LOCALIDAD

MÚSICA

Tocata suelta. 10 cts.
Con partitura. 20 id.

NO SE DEVUELVEN

LOS ORIGINALES

CENTRO DE SOLFEO

Rúa Nueva número 3
Tendrá todos los centavos

EL BOMBARDINO

PERIODICIDADE.— Semanal. Saia os domingos.

PRIMEIRO NUMERO.— Marzo de 1903.

DERRADEIRO NUMERO.— ?

NUMEROS PUBLICADOS.— 3 ?

DIRECTOR.— Non consta.

REDACTORES E COLABORADORES.— Non figuran.

FORMATO.— 34 × 26 cm.

N.º DE PAXINAS.— 4, a tres columnas.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

REDACCION E ADMINISTRACION.— Rúa Nova, 3.

PRECIO.— 10 cts. o exemplar.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Publicación satírica e frívola na mesma liña que as anteriores deste estilo, aínda que algo máis festiva e humorística que aquelas. Elexía unha especie de "miss" Betanzos. Era curiosa a maneira de informar do precio, do enderezo e da periodicidade (como se pode ver na reprodución da cabeceira), acorde co título da publicación.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 3.

EL BANDO

DE VENTA

EN EL

CENTRO REPUBLICANO

VALDONCEL, 4-1.º

PERIÓDICO REPUBLICANO

Se publica los días 1.º y 16 de cada mes

A 5 CENTIMOS

ANUNCIOS

GRATIS PARA EL

CENTRO REPUBLICANO

PARDIÑAS 44

AÑO I

BETANZOS 16 DE JULIO DE 1903

NÚM. 4

EL BANDO

Periódico Republicano.

PERIODICIDADE.— Quincenal. Saia os días 1º e 16 de cada mes.

PRIMEIRO NUMERO.— I-VI-1903.

DERRADEIRO NUMERO.— 16-VII-1903 ?

NUMEROS PUBLICADOS.— 4 ?

DIRECTOR.— Non consta. Probablemente, Manuel García Failde.

REDACTORES E COLABORADORES.— Non figuran.

REDACCION E ADMINISTRACION.— Centro Republicano; Valdoncel, 4-1.º.

FORMATO.— 36,5 × 26 cm.

N.º DE PAXINAS.— 4, a tres columnas; unha delas de publicidade.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

PRECIO.— 5 cts. o exemplar.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Organo de propaganda dos republicanos. Apoia a reforma da agricultura, e da instrucción pública. Critica as divisións no seo do republicanismo, defendendo a liña liderada por Salmerón, Acolle novas da vida do centro republicano betanceiro. Publicidade de comercios da localidade (gratuita para os republicanos). Nunhas notas inéditas, Vales Villamarín di o seguinte a propósito de El Bando: "Debeu ser fundado por Ramón Peón e outros correligionarios seus. Coido que non se publicaron máis de catro números. O editor era Bernardo Boni. Contaba daquela o partido republicano en Betanzos cuns 200 afiliados, aproximadamente...".

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.º 4.

LA ASPIRACION

PERIÓDICO INDEPENDIENTE DE ESTA LOCALIDAD

SUSCRIPCION		ANUNCIOS	
Año V	Betanzos en mes. 60 cts. Fuera de esta ciudad, trimestre. 2 pts. Estranjero id. 4	Betanzos 27 de Diciembre de 1908	NUM. 277
		Anuncios, comunicados, resoluciones, esquemas, mortuorias y de aniversario a precios convencionales.	

LA ASPIRACION

Periódico independiente de esta localidad.

PERIODICIDADE.— Semanal.

PRIMEIRO NUMERO.— 3-IV-1904.

DERRADEIRO NUMERO.— 23-V-1912.

NUMEROS PUBLICADOS.— 441.

DIRECTOR.— Juan Ponte y Blanco.

REDACTORES Y COLABORADORES.— Antonio Tudela, Francisco e César Sánchez Díaz, José M.ª Fontenla, Raimundo Montes, José Bartolomé Vidal, M. Gómez Mourón, Antonio de Carral Cabanas, Angel Ruiz, José Bueas Lois; seudónimos: "El solitario del bosque", "El vecino chillón", "Ager Colo", "Vilachá", "Verdades", "Tancredo", "El caballero Artagnan".

FORMATO.— 42 × 31,5 cm.

N.º DE PAXINAS.— 4, a catro columnas.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

FUNDADOR.— Agustín García Sánchez.

PRECIOS.— Subscripción: Betanzos, 0,50 pts. ao mes. Fóra, 2 pts. ao trimestre. Estranjero, 4 pts. ao trimestre.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Publicación ao servicio dos intereses do xefe do partido liberal betanceiro, Agustín García e familia. Ao aparecer La Defensa, en 1906, como órgano das sociedades agrarias, entrecruzan unha dura e apaixonada loita xornalística semanal, reflexo da loita política que libran no municipio e na bisbarra o sector caciquil dominante e o agrario, vencellado ao movemento Solidaridad Gallega. Según o seu director, Ponte y Blanco, en 1905 contaba con 200 subscritores. Tiña publicidade do sector servísios da localidade. Sucedéronlle —despois de oito anos de publicación ininterrumpida— os semanarios Nueva Era, Betanzos Liberal e Betanzos, todos eles na mesma liña ideolóxica e de intereses.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: Existe a gran maioría dos números entre abril de 1907 e maio de 1912.

LA ENSEÑANZA BRIGANTINA

PRIMEIRO NUMERO.— 1904 ?

CARACTERISTICAS.— Parece tratarse dunha publicación dos centros de ensino da localidade que se repartía gratuitamente.

LOCALIZACION.— Unicamente coñecémola por referencias. Saía por 1904, pois é citada por La Aspiración nun número de outubro dese ano.

Año I

Betanzos 8 de Octubre de 1905

N.º 3

Destellos Juveniles

SEMANARIO SATIRICO

Cantamos siempre así
Nuestra fe estará aquí.

Los DESTELLOS JUVENILES
son siempre nuestros ediles

DETELLOS JUVENILES

Semanario Satírico de Betanzos.

PERIODICIDADE.— Semanal. Saía os domingos.

PRIMEIRO NUMERO.— 24-IX-1905.

DERRADEIRO NUMERO.— 29-X-1905.

NUMEROS PUBLICADOS.— 6.

DIRECTOR.— Francisco Vales Villamarín (fundador; tiña 15 anos).

REDACTORES.— Manuel Tenreiro Otero.

FORMATO.— 21 × 16 cm.

N.º DE PAXINS.— 4, a dúas columnas, máis cuberta de cor.

LUGAR DE IMPRESION.— Impr. Sucesores de Castañeira.

PRECIOS.— 10 cts. o exemplar. O derradeiro número costaba 5 cts.

OUTRAS CARACTERISTICAS.— Seguía a liña doutras publicacións festivas da localidade. Trátase dunha empresa xuvenil, levada a cabo por Vales e Tenreiro, dous rapaces precoces. Na cuberta, en cor, ademais do título levaba un cupón para un concurso de beleza entre as mozas da localidade, cupón que deberían remitir os lectores elixindo á súa favorita.

LOCALIZACION.— Arquivo Municipal de Betanzos, Sala Cronista Vales Villamarín: n.ºs 1, 2, 3, 4, 5 e 6.

LA DEFENSA

ORGANO DE LAS ASOCIACIONES DE AGRICULTORES

Año I	Precios de suscripción	Betanzos, 5 de Agosto de 1906	Dirijase la correspondencia literaria á la dirección: Alameda, 35, Coruña. La administrativa al Administrador, D. Julio Romay, Betanzos.	. Núm. 1
	BETANZOS: al mes . . . 0'50 ptas. PROVINCIAIS: trimestre . . . 2'00 " EXTRANJERO: semestre . . . 4'00 " PAGO ADELANTADO			
		Se publica todos los domingos. No se devuelven los originales.		

Nuestro programa

Breve ha de ser nuestra presentación al público, breves las palabras con que hayamos de precisar nuestro carácter y nuestra labor para el porvenir; nosotros podríamos resumir esta explicación, este prólogo de nuestra obra, en una sola frase: somos los sostenedores de una causa santa; la precisión de la defensa propia nos lanza á la publicidad; la misma nobleza de la causa nos consagrará y noá hará vencer.

Nuestro programa estaba ya escrito en la mente y en la voluntad de la masa agrícola, de esas sencillas y pobres gentes que pagan sin protestas ni regateos en su mayor parte los tributos al Estado, á la Provincia ó al Ayuntamiento; que arrancan de la tierra, con sudores y tristezas inenarrables, los medios indispensables para la vida de la totalidad de los españoles, y aun los que muchos gastan en lujos y despilfarros; y, en cambio, por aciago contraste de la suerte apenas disponen de lo que es absolutamente preciso para su existencia; que entregan generosos su sangre en defensa de la Patria, recibiendo como único premio otorgado á sus virtudes, el desprecio, la opresión y la tiranía, que no les consienten, como ciudadanos, ejercer las facultades que les competen en la vida del derecho político, y ni aun las que los corresponden dentro del derecho civil, á tal extremo ha llegado su absurda situación, por arte del caciquismo, en un pueblo que se llama europeo y libre.

El pensamiento que anima las Asociaciones de Agricultores del partido de Betanzos surgió espontáneamente entre ellos.

—Queremos asociarnos—dijeron—para recabar el uso de los derechos que están sancionados en la Constitución del Estado, y que constantemente nos son usurpados; para ser ciudadanos dignos y libres; para desentendarnos de las mallas en que injustamente nos aprisionan y ahogan los que, sin reparar en medios, han escaseado los puestos de la administración provincial y municipal, y absorben nuestra vida, chupan nuestra sangre, anulan nuestra voluntad y pretenden representar nuestra personalidad en todos los órdenes y en todas las esferas.

Ellos fueron, pues, los generadores de la idea, que tuvo expresión concreta y esencial en los reglamentos de las Asociaciones, y nos obligamos á defender en el semanario que por

primera vez presentamos al público. ¿Qué más podemos, pues, desir para explicar nuestro programa?

Fijando la atención en los primeros artículos del reglamento, que aparte publicamos, verá el lector con claridad cual es la misión que aceptamos orgullosos de cumplir así por nuestra parte un deber social.

Velar por los intereses de la clase agrícola, defender sus derechos y contribuir en la medida de nuestras fuerzas á la extirpación del caciquismo, de esa plaga nacional, peor cien mil veces que el feudalismo, opresor en la Edad Media de los siervos del terruño.

A LA PRENSA

LA DEFENSA se complace en saludar á sus colegas, y en especial á la prensa de la ciudad herculina que en varias ocasiones ha sostenido campañas y dejado oír su voz poderosa en favor del mismo fin que nosotros perseguimos; en beneficio del agricultor, del pobre obrero del campo, sin cesar perseguido con injusticias, sin cesar oprimido con vejámenes, sin cesar desamparado en sus derechos.

Nuestra cooperación en esa labor noble y meritoria, será decidida; pues tras fuerzas todas no podrían tener mejor aplicación que ponerse al servicio de la clase que es base y fundamento de incontables manifestaciones de vida de una nación, y que en la nuestra, y especialmente en Galicia, hállase casi carente en absoluto de protección y apoyo.

¡Ojalá que los esfuerzos de los órganos de publicidad, de los que dirigen la opinión y promueven en ella inclinaciones y sentimientos, puedan lograr en breve plazo el comenzo de la redención definitiva del labrador!... Esta es obra simpática, y nosotros estamos decididos á sumar nuestra gestión humilde, pero empeñada, á las que se realicen para emprender la hermosa labor de libertad y de justicia.

LA DEFENSA, que sabe que estas aspiraciones figuran también entre las de la prensa coruñesa, y que no ha de estar sola en la lucha, saluda cariñosamente á sus colegas.

Para el Delegado de Hacienda

Pretensión curiosa

Para que el Delegado de Hacienda de la provincia anote el caso, y para que nuestros lectores añadan éste á

la serie de ellas que abruman al agricultor en nuestros días, nos presentamos un acontecido que tiene seria importancia, y que podría dar lugar, de no ser corregido por quien corresponda, hasta á perturbaciones de orden público.

El día 7 del mes pasado, circuló entre los contribuyentes por consumos del ayuntamiento de San Pedro de Oza, unas hojas notificándoles la cuota que les correspondía en el reparto, y de nuevo el día 21 volvió á enviarles el Ayuntamiento otro aviso para el pago, en el que aparecen aumentadas las cuotas que figuraban en el primero, en un veinticinco por ciento y se les amenaza con un inmediato recargo.

Es así que el Tesoro percibió del citado Ayuntamiento el importe de los dos trimestres vencidos, de este año, luego ese recargo no puede sobrevenir en manera alguna, y menos aún dentro del primer mes del tercer trimestre.

¿Qué es pues, lo que autoriza ese recargo?...

Porque es preciso aclarar que la cuota de consumos y la de arbitrios extraordinarios no pueden ser involucradas en una sola; ya que son diferentes los impuestos, distintos han de ser los recibos, y no puede por tanto disculparse la conducta del citado municipio con lo de tales arbitrios.

Tanto más, cuanto que es imposible que tenga carácter ejecutivo el acuerdo del Ayuntamiento de Oza, ya que la Junta municipal de asociados renunció á los arbitrios extraordinarios, y hay una exposición pendiente de la resolución del Ministerio.

La pretensión de aquel Concejo dará lugar á resoluciones de cierto carácter por parte de los ya cansados labradores, y es preciso evitar las causas del trastorno que pudiese originarse.

Este punto fué objeto de discusión y de acuerdos en el mitin celebrado el domingo último en San Pedro de Oza, y el pueblo está dispuesto á no transigir, hasta que las cosas marchen por el camino recto y legal, por donde tienen derecho á exigir que marchen.

RÁPIDA

LA SEQUÍA

El sol derrama el encendido haz de sus rayos sobre la tierra, haciendo evaporar la poca cantidad de agua que posee, secándola, resquebrajándola, haciéndole perder la humedad que ya no puede

transmitir á las plantas ansosas de ella, como elemento preciso de su vida.

Los tallos, abrasados, sedientos, exhaustos de savia, tuércense, inclínanse sobre la tierra, amenazando caerse sobre ella antes de que la mano del labrador los hubiese segado en su madurez.

El espectáculo es tristísimo. Apenas profundamente ver los frutos estancados en mitad de su desarrollo; las plantas que los sostienen raquíticas, endebles, buscando inutilmente con sus raíces en la tierra madre elementos para el crecimiento de aquéllos.

El labrador siente la tristeza profunda de la agosta de las plantas: es lógico. El practico una á una todas las operaciones para que ellas nasiesen, y las practicó con sudores y anhelos, porque en ello hallaba la satisfacción de sus necesidades; siguió paso á paso su desarrollo, favoreciéndolo, ayudándolo, observando con cariño todas sus fases, y ahora, próximo ya á recoger el fruto de su trabajo, la tierra se seca, la cosecha amenaza perderse, y si esto ocurre, tendrá que sufrir la presencia del hambre en su hogar durante todo el año.

Pero aun tiene esperanza de que llueva, de que se remedie el mal, y por eso al recorrer sus campos y ver abatida la mies bajo el sol incandescente, mira al cielo claro, despejado, y le impetra que envíe sin tardanza la bienhechora agua que ha de dar vida á la tierra y pan á su hogar.

GAMPESINAS

Los siervos

De todas esas ráfagas de libertad, de ideas nuevas, de ansias de una vida auxiliada en su desarrollo por las leyes de un derecho humanitario, que hoy crean los pueblos y originan en los cerebros efervescencias de ideas que á veces arrastran á los hombres á dañinos extremos de locura; de todo este flujo de clases que avanzan hasta tocar los límites sociales que á su entender les corresponden, nada ha influido, nada ha rozado todavía al labrador gallego, á la oruga miserable de la tierra, que entre sus surcos nace, que de ella saca el parco sustento, y á ella vuelve en la definitiva caída, sin que en el transcurso de su vida puramente mecánica, de siervo irredento, haya creído ni una hora tan solo, en que su labor incansante, sus condiciones de existencia puedan llevar encorradadas en sí algo que le dé valor intrínseco, que le dé personalidad y derecho á beneficios morales.

Diríase que pesa sobre su espíritu el abotargamiento de largos años de esclavitud, el sello de una raza entera que fué primero servidora del señor feudal, luego servidora de la tierra que tiene siempre tiranías de madrastra y exigencias de reina orgullosa; y diríase que la costumbre del yugo hace que las generaciones